

τον κάνουν να ζει με Πληρότητα και Ομορφιά, να υλοποιεί τα ιδεώδη του, να είναι Άνθρωπος.

Isonomia in the era of globalization

Isonomia, as an early form of civic live, has come, in the progress of civilization, to be the most fundamental and distinctive element of democracy. Through the references of the earliest known doctors, the Presocratic and Classical Philosophers and all along the Greek antiquity, isonomia represents in the analogies between Nature and its most rational part, Man, not only the frame of scientific aspirations but also a prevailing sense of justice.

Fair function of the individual in the narrow and broader surroundings has formed the first philosophical concepts of an all-containing unity. As an empirical financial term, isonomia has come to designate the necessity and morality of favourable conditions for the welfare of individuals as well as of communities. On the other hand as a political term specifying the rights and obligations of the citizens, it marks the disapproval of

despotic monarchies and, through the claim for "eunomia" and the versatile forms of "autonomy", the long way to democracy.

Reflection upon isonomia and its practice can be traced in the parallel progress of philosophy and democracy in Ancient Greece.

Today, as globalization expands, there is perhaps a greater need for isonomia. Nor because the Ancient Greek Society can serve as a model. Beyond this utopia, today's era of broadening inequalities, the urge for reevaluating numerous institutions as well as the striking analogies with the Greek antiquity, can make isonomia a source of inspiration and useful study.

παγκοσμιοποίησης είναι το κυριότερο εφόδιο αυτών που θα την δημιουργήσουν.

Η ασφάλεια λειτουργεί εις βάρος του μέλλοντος, τα μεμονωμένα κέντρα συμφερόντων εις βάρος της πραγματικότητας του μέσου ανθρώπου. Ο ετεροκαθορισμός απαξιώνει τη διαδρομή μας. Και φυσικά, όλοι γνωρίζουν ότι η παγκοσμιοποίηση δεν αποτελεί ούτε μόνο κατάρα ούτε μόνο ευλογία. Είναι μια πρόκληση που πρέπει να την ερμηνεύσει κάνεις με συγκεκριμένα κριτήρια και να τη χειριστεί με συνέπεια.

Η ιστορική εμπειρία δείχνει ότι ο καλύτερος πολίτης του κόσμου είναι αυτός που είναι καλός στον μικρό κοινωνικό του χώρο. Οι Ρωμαίοι το δοκίμασαν και το δικαίωσαν αυτό εφαρμόζοντας το *jus Romanum* και από δίπλα το *jus gentium*.

Έχοντας μια μακριά παράδοση ως σύμβουλο, μπορούμε, μέσα από γόνιμες συνεργασίες, να κρατήσουμε τη δυναμική των χώρων και των καιρών. Να εργαστούμε πάνω στα πολύτιμα εφόδια των Μεσογειακών Γλωσσών, των Μεσογειακών Τεχνών της Μεσογειακή Τεχνογνωσίας. Καμιά οικονομία δεν κρατεί, μόνη αυτή, τους λαούς. Και ο Μεσόγειος άνθρωπος έχει την πανάρχαιη σοφία ότι οι Ιδέες σώζουν τελικά τον κόσμο, αυτές

κύδος (φήμη) ανάμεσα στους συμπολίτες τους. Στο προσωπικό επίπεδο, όπως λένε ο Πλάτων στην Πολιτεία, ο Ξενοφών, ο Αριστοτέλης στην Αθηναίων Πολιτεία, ο πολίτης, μέσα από τη φροντίδα της πολιτείας αποβάλλει τους παράλογους φόβους, τα μυθικά τέρατα δεν τον στοιχειώνουν πια, εκλογικεύει τον Κόσμο και τον εαυτό του. Συλλαμβάνει το υπερβατικό, συστηματοποιεί την Παιδεία, φιλοσοφεί τη γλώσσα. Η γνώση είναι για τα ανθρώπινα, το δέος για τα θεϊκά που όμως δεν επιτρέπει να τον συντρίψουν, Αυτοδιαχειρίζεται τη μοίρα του. Αυτή είναι η κεντρικότερη και ουσιαστικότερη αξία του Ελληνικού πολιτισμού,

δ) η αυτονομία. Η κοσμογυρισμένη, γοητευτική όσο και οδυνηρή ιστορία της Δημοκρατίας στηρίζεται ολοκληρωτικά στην έννοια της αυτονομίας. Μόνο που βέβαια έχει ως απαραίτητες προϋποθέσεις τα δώρα του Δία στους ανθρώπους, όπως λέει ο Πλάτωνας στον Πρωταγόρα: Την Αιδώ (την φρόνηση δηλαδή) και την Δίκη (την αίσθηση της Δικαιοσύνης).

Αν έμεινα περισσότερο στην έννοια της αυτονομίας είναι όχι τόσο γιατί αποτέλεσε με λιγότερη ή περισσότερη επιτυχία την μεγαλύτερη συμβολή και επιδίωξη των Μεσογειακών πολιτισμών αλλά γιατί Θεωρώ ότι στη σημερινή εποχή της

γ) Οι πολιτισμοί δεν είναι πρότυπα με τη στενή έννοια του όρου, είναι συνθέσεις νοοτροπιών, καταστάσεων, συγκυριών, σταθμοί στην ανθρώπινη περιπέτεια, ένα αποθησαύρισμα της ανθρώπινης δημιουργικότητας που διατρέχει τον χρόνο.

Στα νότια της Μεσογείου η νομαδικότητα των πληθυσμών έδωσε ίσως μεγαλύτερη σημασία στην ατομική εξυπνάδα και ευρηματικότητα και την πατρικότητα των αρχόντων παρά στις πολυπλοκότητες της δημόσιας ζωής. Αντίθετα στην Ευρώπη, στον Ελληνικό χώρο συγκεκριμένα, οι συνθήκες διαμονής δημιούργησαν, ακόμη από την αρχαιότητα μια θεμελιώδη αξία: την πόλη: Η πόλη δεν είναι γεωγραφικός χώρος τυχαίας συγκατοίκησης. Είναι οργανωμένη ζωή με διαπροσωπικές και διακοινοτικές σχέσεις, με ατομικά και συλλογικά δικαιώματα και υποχρεώσεις. Και μέσα στην εξέλιξη της, συχνά θυελλώδη, αναδεικνύεται σε μεγάλη κοινωνικοπολιτική αξία καθώς το Δίκαιο και οι Νόμοι με βάση τους οποίους κυβερνάται, δεν είναι προϊόντα παραχώρησης αλλά ατομικής στάσης και συλλογικής διαδικασίας. Ήδη στη Ομηρική Οδύσσεια οι δημότες προέρχονται “βουλευφόροι” για να αποφασίσουν για τις κοινές τους υποθέσεις. Απαιτούν τη ενημέρωση, ερίζουν, ανατρέπουν, ψηφίζουν, αγωνίζονται για το κλέος, φιλοδοξούν να αποκτήσουν

τυφλή βία. Είναι εξάλλου ανώφελο να κατατάξει κανείς τη θρησκεία σε στενά θεσμικά πλαίσια καθώς η ουσία της τα υπερβαίνει. Θα ήθελα, εντούτοις, να κάνω δυο παρατηρήσεις για τις Μεσογειακές θρησκείες

- 1) – Η πρώτη είναι ότι, παρά τις διαφορετικές νοοτροπίες τους, οι Μεσογειακοί λαοί είχαν και έχουν θρησκείες με υπερβατικό χαρακτήρα. Οδηγήθηκαν έτσι από τον πολυθεϊσμό στον μονοθεϊσμό. Θεοί και θεές πέρασαν, με άλλα πιο τοπικά σχήματα, από τον ένα λαό στον άλλο ώσπου οι ιδιότητες τους, ένα μάγμα απολυτοποιήθηκαν και συγχωνεύτηκαν στον Ένα Θεό. Είναι μια κοινή εσωτερική πορεία που σηματοδοτεί και την πνευματική ζωή και τη φιλοσοφία των Μεσογειακών λαών κι αυτό έχει μια τεράστια αξία.
2. – Διακρίνει κανείς στην πρακτική αυτών των θρησκειών μια σοφή παιδαγωγική διαδικασία που ακουμπάει στις αρχές του Ανθρωπισμού: την υποχρέωση για γήινη και ουράνια Δικαιοσύνη, την αυστηρότητα για κάθε παραβατικότητα, αλλά και την
Σ υγχώρηση, την αποδοχή του Φθαρτού αλλά και τον Δρόμο για το Αιώνιο.

Δεν είναι τυχαίο πως όλοι οι Μεσογειακοί Πολιτισμοί, μέσα από τις καταθέσεις τους στη Ζωή, δεν θέλουν να την αποχωριστούν. Εννοούν τον θάνατο ως πρόσκαιρο αποχωρισμό και το μαγικό (κυριολεκτικά και μεταφορικά) σχήμα του κύκλου ενώνει τον Μύθο με τον Λόγο, τη λαϊκή πίστη με την επιστήμη της λογοτεχνίας της μιας γενιάς με την άλλη. Ο κύκλος του Όσιρι, του Ελληνικού Άδη του και του κόσμου του, του Χριστιανικού Θανάτου και της Ανάστασης αλλά και οι μυριάδες επιτάφιας επιγραφές γύρω από τη Μεσόγειο είναι από τα κοντινά παραδείγματα. Η ζωή, ακόμη και του ταπεινότερου όντος, είναι αυταξία για τον Μεσόγειο άνθρωπο. Καθαγιασμένη από τη θρησκεία, εξευγενισμένη από την επιστήμη, τραγουδισμένη από τους λαούς, κεντρική γραμμή της ηθικής παρακαταθήκης.

β) Θα 'θελα να μιλήσω για λίγο για τη Θρησκεία. Ο τρόπος που οι άνθρωποι, μέσα ή πέρα από τον πρωτόγονο φόβο, αντιλαμβάνονται και διαχειρίζονται τις δυνάμεις που τους ξεπερνούν έχει αμφίβολα μια πολιτιστική αξία, Κεφαλαιώδη για τους περισσότερους, ίσως και όλους τους πολιτισμούς. Εδώ δε θα παραβιάσουμε τη σιωπή των ατομικών θρησκευτικών επιλογών. Ούτε θα μείνουμε στην πολιτική κατά καιρούς εκμετάλλευση της πίστης των λαών που συχνά οδήγησε σε

την λέμε συχνά με τα μυθολογικά της ονόματα, “οι θάλασσες του Πρωτέα” λέμε – κατάκτησαν τις ακτές της, έκαψαν, σκότωσαν αλλά κι επικοινωνήσαν, επηρέασαν κι επηρεάστηκαν, έκαναν το καλύτερο και το χειρότερο, έπλασαν δηλαδή την πρώτη ύλη της Ιστορίας, διακριτούς πολιτισμούς.

Υπάρχει μια κοινή βάση – αξία σ’ αυτούς τους πολιτισμούς;

α) Πρώτη και κύρια είναι η αξία της ανθρώπινης ζωής. Το περιβάλλον, το κλίμα, η γη και το νερό, σε σοφές συνθέσεις, έκαναν τον άνθρωπο μια ψυχοσωματική οντότητα, σε ευλογημένες κλίμακες εξωτερικής και εσωτερικής εξέλιξης, Πιστεύω ότι αυτό το φυσικό και έμβιο περιβάλλον έδωσε σ’ αυτήν την κεντρική αξία του ανθρώπου την αίσθηση του μέτρου. Μέσα από τις συγκρούσεις τις αιματοχυσίες, τους ποταμούς των δικαιωμένων και αδικοχαμένων αισθημάτων, οι κύκλοι του ήλιου και της σελήνης, τα μεγέθη του φυσικού χώρου, της ανθρώπινης φιλοδοξίας και αντοχής, ο πόνος από το μαστίγιο, η ζεστασιά της αλληλεγγύης και της αυτοθυσίας, ο θαυμασμός της γνώσης καταστάλαξαν σε μια εμπειρία του μέτρου που οι σοφοί αποθησαύρισαν μέσα στην παιδεία, οι ποιητές και οι καλλιτέχνες μέσα στην ομορφιά της ποίησης και της τέχνης και οι διαδοχικές γενιές των ανθρώπων μέσα στο ήθος.

α) – να επισημάνω τις καθοριστικότερες αξίες αυτών των πολιτισμών και

β) – πόσο η συναρμογή και συχνά η σύγκρουσή τους μέσα στις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες δημιουργήσει το μεγαλείο τους και την ισχύ τους ως σήμερα και κυρίως, πόσο αυτή η ισχύς μπορεί να στηρίξει τις μελλοντικές μας προοπτικές.

4. Θα χρειαστεί μια διευκρίνιση: Είναι γνωστό ότι οι αξίες, ως τα σημαντικότερα δημιουργήματα της ανθρώπινης διανοήσης, έχουν ασφαλώς απόλυτο χαρακτήρα. Υπόκεινται όμως και αυτές στις εναλλαγές των καιρών και των περιστάσεων και παρότι άφθαρτες, η ισχύς τους αυξομειώνεται. Αυτό δεν αποτελεί βέβαια μειονέκτημα. Είναι, αντίθετα, σημαντικό οι αιώνιες αυτές οντότητες, όπως τις εννοούσε ο Πλάτων, να είναι σε ζωντανή διαλεκτική σχέση με την ουσία των καιρών και των καταστάσεων και θεμελιώδεις παράγοντες της εξέλιξης.

5. Ο Μεσογειακός χώρος η θάλασσα μας, το mare nostrum, είναι ίσως ο πιο οργωμένος από την Ιστορία χώρος του πλανήτη, Ταπεινοί ψαράδες και αρματωμένοι θαλασσοπόροι, κερδόφρονες έμποροι κι ονειροπόλοι ναυτικοί, πειρατές και τυχοδιώκτες, χιλιάδες στόλοι και κατακτητές ταξίδεψαν αυτή τη θάλασσα μέσα στους αιώνες – αυτήν που εμείς οι Έλληνες

πλανήτη μπορούν και οφείλουν να συντονιστούν στο δρόμο της προόδου, κάνοντας το τοπικό παγκόσμιο και μεταβάλλοντας την ατομική ταυτότητα σε συλλογική. Το ερώτημα είναι: Πόσο συγκεκριμένη διαγράφεται αυτή η πρόοδος για κάθε κοινωνία ξεχωριστά; Πόσο καλύπτει τις ανάγκες και τις προσδοκίες της; Με ποιο τίμημα; Και το ακόμη κρισιμότερο ερώτημα: είναι τελικά η παγκοσμιοποίηση μια υπόθεση ετεροκαθορισμού; Πόση σημασία έχει η συμμετοχή και η θέση του ατόμου σ' αυτήν;

2. Ο Μεσογειακός χώρος έχει, νομίζω, καλές απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα, απαντήσεις που τις υπαγορεύουν η ευλογία της προνομιακής τους θέσης, η αδιάλειπτη ιστορία του από τη λίθινη ακόμη εποχή, οι μεγαλύτεροι πολιτισμοί που δημιουργήθηκαν ποτέ αλλά και η δυναμική αυτών των πολιτισμών που εξακολουθεί να είναι αμείωτη σ' αυτόν τον χώρο και το κυριότερο δομικό στοιχείο του κοινού μας μέλλοντος.

3. Ποιες είναι οι αξίες που στήριξαν τη δυναμική των πολιτισμών της Μεσοποταμίας, των Ακκάδων, των Φοινίκων, των φυλών της Μέσης Ανατολής, των Περσών, των Αρχαίων Αιγυπτίων, των Αράβων, των Ελλήνων, των Ρωμαίων, των Νεότερων Νοτιοευρωπαίων;

Η πρόθεσή μου, σ' αυτήν σύντομη εισήγηση, είναι

Οι αξίες του Μεσογειακού πολιτισμού και η συμβολή
τους την εποχή της παγκοσμιοποίησης.

Μαρία Αδάμ
University of Oslo

1. Σήμερα η παγκόσμια κοινότητα ρυθμίζει τη ζωή της με γνώμονα την παγκοσμιοποίηση. Και παρόλο που το φαινόμενο δεν είναι ούτε άγνωστο ούτε καινούργιο στην Ιστορία, είναι ίσως η πρώτη φορά που αντιμετωπίζεται με τόσο δέος. Γιατί συμβαίνει στον καιρό μας και μας περιλαμβάνει. Έχει ένα εύρος τεράστιο, αναρίθμητες ανισότητες κι ένα πλήθος αναφομοίωτες πληροφορίες να στοχεύουν το ανθρώπινο δυναμικό.

Μοιάζουμε με ταξιδιώτες που περιμένουν το τραίνο του μέλλοντος, σχεδιασμένο απ' την τεχνολογία, δρομολογημένο από τα οικονομικά κέντρα, με διαδρομή που απειλεί την καθημερινότητα μας αλλά και την ελπίδα στους φωτεινούς σηματοδότες του προορισμού.

Κοινά αποδεκτό είναι ότι οι δραστηριότητες των κοινωνιών του